Milorad Stojević
Ivanka Pavlić

200 GODINA ŽIVOTA I RADA OSNOVNE ŠKOLE U BRIBIRU (1787—1987)

Iako je utemeljenje škole u Bribiru 1787. g. najznačajniji događaj u razvijanju prosvjetne i ostalih djelatnosti vezanih za nju, valja istaknuti da se ta djelatnost očitovala i prije osnivanja te škole. S tim u vezi mora se spomenuti prosvjetno-obrazovna misija što ju je organiziralo bribirsko svećenstvo, ponajprije za svoje duhovne potrebe, ali su, čini se, povremeno nudili i učili elementima pismenosti i poneko od djece imućnijih roditelja. No, tek je u vrijeme društvenih reforma i nekoliko godina prije francuske buržoaske revolucije osnovana i bribirska osnovna škola, na osnovi austrijskog tzv. »Općeg školskog reda« s kraja 1774. godine, a prema kojoj se u svakom manjem gradu, trgovištu ili župi morala otvoriti tzv. trivijalna škola, koja je predstavljala najniži tip pučke škole. Bilo je to u skladu s prosvjetnom politikom Marije Terezije, koja je politika predviđala da trivijalne škole moraju pohađati sva djeca, bez obzira na spol, socijalno-imovinsko stanje i vjeroispovijest.

Bribir je u to doba bio veće mjesto, župa i napredan u privredno-društvenom životu, pa se na osnovi mnogih prethodnih dogovora pristupilo izradi ugovora za utemeljenje pučke škole. Ugovor je načinjen između kanonika zborne crkve bakarske i kraljevskog podnadzornika pučkih učiona primorskog okružja (A. Rossia Sabbatinia), kr. komorskog kaštela (I. Gregotića) i bribirskih starješina-pučkih sudaca, te mjesnih i crkvenih predstavnika (Ivan Pipinić, Juraj Strizić, Juraj Stipeč, Mate Kleković, Jure Strizić, Ivan Smojvir, Ivan Kombol, Grgur Stanić, Nikola Tonković i Mate Srišćanin). Na latinskom jeziku, ugovor je napisan 19. lipnja 1787. godine, a između ostaloga predvidio bribirskom narodu davanje besplatnih težaka za gradnju škole i određene doprinose za učiteljsku plaću. Tako je ujesen 1787. g. bribirska škola počela i raditi, a na tropredmetnoj osnovi, tzv. triviju, što je obuhvaćalo čitanje, pisanje, računanje i vjeronauk, potom osnove morala i gospodarstva.

U prva četiri desetljeća škola je radila u privatnim kućama imućnijih Bribiraca, potom je škola premještena u frankopanski Kaštel (između 1820. i 1825. g.), gdje se radilo do 1878. godine, ali su i tu prostorije bile neprikladne za rad. Za vrijeme uprave Kraljevine Ilirije u bribirskoj se školi radilo na tekovinama francuske buržoaske revolucije, a najvažniji zadatak škole bio je da njeni polaznici dobro nauče čitati, pisati i računati na hrvatskom jeziku. Osim toga škola više nije bila pod nadzorom crkvenih, već svjetovnih i upravnih vlasti.

Prema predaji Bribiraca prvi je učitelj u njihovoj školi bio neki Kokanić, koji izgleda nije bio Bribirac. Drugi je bio mještanin Vid Strizić, župnik i kanonik bribirskog kaptola, a njega je naslijedio rođak mu Anton Strizić.

Poslije njega učiteljski je posao obavljao Bribirac Mijo Martinčić, kasniji bribirski kanonik. Valja spomenuti i ravnajućeg učitelja Ivana Glanca koji je 1880. g. počeo pisati Školsku spomenicu, koja je danas vrijedan izvor podataka za povijest bribirske škole.

Padom Napoleona u bribirskoj se školi odstranjuju utjecaji naprednih ideja francuske buržoaske revolucije, te je, kao i sav školski sistem Evrope, počela doživljavati i svoje krize. Tome se morao podrediti i školski kadar. Škola se, s tim u skladu, promijenila i organizaciono, pa je od trogodišnje postala dvogodišnja pučka škola. U tom razdoblju (od 1815. do 1848. g.) valja spomenuti da se 1816. godine, kada je u bribirsku školu došao učitelj Josip Vranjanin, počela voditi i školska administracija, pa otad datiraju i podaci o radu škole, posebno oni brojčani o polaznicima te škole, a oni govore da se dosta slabo polazilo u školu.

Bribirska se škola uključila i u ideje općeg narodnog pokreta, pa se od 1835. do 1848. g. rad u toj školi odvijao u duhu ekonomskog, političkog i nacionalnog oslobođenja, u nastojanju ostvarivanja odgojno-obrazovnih zadataka u skladu s potrebama mjesta i privredno-društvenih i nacionalnih interesa Hrvatske. No, Metternichova apsolutistička vladavina otežavala je djelovanje posebno pučkih škola na narodnoj osnovi i duhu. Pogotovo je to došlo do izražaja od početka 1850. godine uvođenjem Bachova apsolutizma s izrazito germanizatorskom politikom i protuslavenskim obilježjima. Ali, bribirski je školski kadar, koliko je to bilo u njihovoj moći nastojao da se odupre tim protunarodnim idejama, pa su i na odgoj i obrazovanje bribirske djece gledali kao na svoju domovinsku obavezu, a u vezi s narodnim idejama.

U Kaštelu je škola radila sve do 1878. g. kada se preselila u novoizgrađenu školsku zgradu. Škola se prije toga, 1858. godine, ponovo preustrojila u trogodišnju trivijalnu školu. U razdoblju od 1848. do 1874. godine, zaslugom učitelja Josipa Glanca i Alberta Vončine, znatno su unaprijedili rad škole, što se naročito odrazilo u tome da je u navedenom razdoblju školu pohađao znatno veći broj djece, između kojih i određen broj ženske.

U vremenu od 1874. do 1914. g. bilježe se novi napori i razvoj bribirske škole. Tako je 1875. osnovan školski odbor, a iduće godine otvoren je i četvrti razred. Godine 1877. izgrađena je nova suvremena školska zgrada s potporom bribirske općine i vladinih srdestava. Nova je zgrada u potpunosti udovoljavala tadašnjim graditeljskim dostignućima, te pedagoškim, higijenskim, psihološkim i ostalim standardima, a rad u toj novoj zgradi počeo je 1878/79. školske godine. Istodobno, 1877. godine utemeljena je školska učiteljska i učenička knjižnica, a radi učiteljskog teoretskog i praktičnog usavršavanja. Već u godini osnivanja za učiteljsku knjižnicu nabavljeno je 109 djela sa 184 sveska, a za učeničku 34 djela sa 41 sveskom. U to vrijeme osnovan je i školsik vrt za odgojno-obrazovne potrebe bribirske škole, pa je škola svojim radovima sudjelovala i na gospodarskoj izložbi u Zagrebu. Odlukom školskog odbora u listopadu 1888. g. utemeljena je i školska zaklada za siromašne učenike.

Poslije 1900. g. kada dolazi do protumađarskog pokreta, čini se da tadašnje bribirsko učiteljstvo nije slijedilo one ideje za koje se borilo napredno hrvatsko učiteljstvo, što znači da je znatnim dijelom oslabio unutrašnji život bribirske škole i entuzijazam njenih učitelja. Dolazi i do znatnih organizacionih promjena, 1896/97. školske godine otvoren je i peti razred, a opetov-

nica je produžena na tri tečaja. No, poslije 1905. godine bilježi se sve veća prosvjetna i kulturna djelatnost bribirske škole. Inače, 40-godišnje razdoblje (od 1874. do 1914) u životu i radu bribirske škole bilo je ispunjeno najvećim uspjehom u njenom dotadašnjem postojanju, a rad nije prekidala ni u toku I. svjetskog rata. Škola ni tada nije oskudijevala u učiteljima, ali su se teškoće pokazivale na političkom planu, jer su prosvjetne vlasti usmjeravale odgojno-obrazovnu djelatnost u progermanskom i monarhističkom duhu, a protiv oslobodilačkih težnji naroda. Osjećao se i slabiji polazak djece u školu, a uzroci su bili loše materijalne i životne prilike ljudi, kao i izvanškolske aktivnosti vezane za ratne napore Austro-Ugarske Monarhije.

Prvu školsku godinu u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca započela je bribirska škola bez knjiga i ostalog školskog pribora, pa u nastavi prevladava verbalizam. Djeca neredovito dolaze u školu, a smanjio se i učiteljski zbor. Te poteškoće, kao i sistem nove ideološke indoktrinacije, pratit će i iduće godine, pa će to biti i jedan od glavnih uzroka nedovoljnoj prosvjetnoj i kulturnoj funkciji škole u bribirskom narodu. Osim toga, rad je usporavalo i oštećenje školske zgrade, što ga je izazvala nezapamćeno jaka bura 10. studenog 1921. g. No, ne može se reći da nema odgojnih i kulturnih inicijativa što kreću iz te škole. Tako se 1922. održava poljoprivredni tečaj, djeluju pojedine školske sekcije, itd. Razvijalo se, dakle, dosta bogato i raznovrsno kulturno-umjetničko stvaralaštvo, ali je istodobno, na određen način bilo u funkciji veličanja dinastije Karađorđevića.

Među akcijama valja istaknuti prvi analfabetski tečaj u Bribiru, što je održan krajem 1923. i početkom 1924. g. a vodili su ga Silvije Mihelić i Julije Velčić. Organizirani su i izleti, npr. na Krk, sakupljani su dobrovoljni prilozi za nabavku odijela i obuće najsiromašnijoj djeci, održavane su mjesečne nastavničke sjednice radi pedagoškog i stručnog obrazovanja, upoznavanja s modernim pedagoškim smjerovima u pedagogiji, didaktici i metodici. Nastojanjem Jelija Velčića, upravitelja bribirske škole, 1926. g. osnovan je podmladak Crvenog križa, koji je u školi imao i školsku kuhinju, koja je radila čitavu zimu.

Godine 1927. javila se u Bribiru i zanimljiva ideja da se osnuje i građanska škola, što je potjecala iz srednjih i siromašnijih slojeva, onih koji nisu imali mogućnost da školovanje nastave gdje drugdje izvan svoga mjesta. Za to su postojali svi uvjeti, ali financijski razlozi nisu dopuštali osnivanje građanske škole u Bribiru. Općinski odbor ipak nije odustajao od te nakane, te ju je odlagao za bolja vremena, računajući na financijsku potporu i podršku vlasti. Osim o osnivanju građanske škole razmišljalo se u budućnosti i o osnivanju tehničke škole. Te godine Bribir je dobio i svoj prvi radioaparat, što je bio poseban događaj. Svi su to primili s radošću osim vjeroučitelja koji je smatrao da će radio pridonijeti kvarenju naroda i omladine.

Razdoblje od 1929. do 1941. g. karakterizira diktatura kralja Aleksandra Karađorđevića, ali i razdoblje kada u Vinodolu, pa stoga i u Bribiru, bujaju politička previranja, u kojima će postupno inicijativu preuzimati najnaprednije snage (komunisti). Ta previranja nisu mimoišla ni neke bribirske učitelje, ali je potrebno istaknuti da se vidnije nisu eksponirali ni u jednom političkom opredjeljenju, osim što su se, dijelom i zbog činovničkog mentaliteta i čuvanja zaposlenja »pokoravali« politici vlastodržaca.

Značajan događaj vezan je za godinu 1929. i odobrenje ministarstva prosvjete u Beogradu da državna osnova škola u Bribiru nosi ime dr. Josipa

Pančića, poznatog znanstvenika rođenog u bribirskom zaseoku Ugrini i prvog predsjednika SANU.

I u novoj Kraljevini Jugoslaviji nastavlja se s indoktrinacijom školskog sistema, a u duhu unitarističke ideologije. Stoga se osnivaju prorežimske omladinske organizacije, ali tu režim nije imao uspjeha jer u to vrijeme u Bribiru sve uspješnije djeluje organizacija komunista, pa je veliki broj omladine pod njenim utjecajem. U Bribiru je KPJ dobro organizirana od 1932. godine, na čelu s Tomom Strizićem, Josipom Kalafatićem Malicijom, Blažom Kalafatićem, Andrijom Tusom, Stipom Brozičevićem, Josipom Skočilićem Kurilom i mnogim ostalim bivšim učenicima bribirske škole koji su prihvaćali napredne ideje zahvaljujući djelovanju komunista u Narodnoj čitaonici, Gospodarskoj slozi, Društvu sv. Jeronima, u tamburaškom i pjevačkom društvu, nogometnom klubu, čitalačkim grupama, itd. Posebno je bio odlučan rad Tome Strizića u bribirskoj čitaonici i knjižnici, koja je imala dvije i pol tisuća knjiga, mnoge listove i časopise, i koja je okupljala oko 500 članova od 10 do 25 godina starosti, a koji su bili svi revolucionarno i antifašistički orijentirani. Čitaonica je raspolagala brojnom marksističkom literaturom i časopisima, radovima Marxa, Engelsa, Lenjina, Plehanova, itd. Te mlade snage ponikle iz bribirske škole imale su izvanredan utjecaj i spremale plodno tlo za ustanak i socijalističku revoluciju.

Sačuvane povijesne građe vezane za prosvjetno-obrazovnu djelatnost u bribirskom kraju u toku II. svjetskog rata nema u većeg opsegu budući da je rad škole u više navrata prekidan, nastava se odvijala na više lokacija, školska je zgrada bila i zapaljena, a njeni spisi uništeni. Uočljivo je to i u Školskoj spomenici, gdje su ratnom razdoblju posvećene svega tri stranice, pisane neposredno poslije oslobođenja.

Prve godine rata školstvo se u Hrvatskoj nastoji podrediti interesima ustaškog pokreta, pa se rad u školama trebao temeljiti na tzv. »ustaškim načelima«. Tiskani su i novi udžbenici, a učinjeno je sve da se omladina odgaja u mržnji prema naprednim tradicijama u borbi za slobodu, posebno prema komunizmu i komunistima. Težilo se da se u tu aktivnost uključe prije svega učitelji, putem kojih je trebalo stvoriti ustašku organizaciju i u školi, s naglašenijim militantnim sadržajem rada. Valja naglasiti da nijedan učitelj ili učiteljica u Bribiru nisu prihvatili ustaštvo kao političku osnovu odgajanja djece, što je na najbolj način pokazivalo beznačajne rezultate ustaškog utjecaja u bribirskoj školi. Osim toga mnoge represivne mjere neprijatelja pripomogle su tome da mnogo bribirske djece završi u logorima ili s roditeljima izbjegnu u Bribirsku šumu k partizanima, što je bio i razlog smanjenom broju učenika u školi. Osim toga nastava je prekidana zbog raznolikih ratnih događaja, a pratile su ih i ozljede, pogibije i bolesti.

S prvom slobodom poslije kapitulacije Italije nastava je započela kao i prethodnih godina u školskoj zgradi u centru Bribira, a odvijala se u duhu, s potrebama i težnjama narodnooslobodilačke borbe, a brigu o tome vodio je Općinski NOO Bribira. Koriste se pritom iskustva otprije, ali i Upute za kulturno-prosvjetni rad na oslobođenom teritoriju Hrvatshke što ih je izdao Inicijativni odbor ZAVNOH-a u svibnju 1943. godine. Tako, npr. na području Bribirske šume u predjelu Okruglo u proljeće 1943. godine organi narodne vlasti vode brigu o dječjem domu u kojem su bila smještena djeca partizanskih obitelji i djeca poginulih boraca s područja Hrvatskog primorja. Za stariju djecu organizirana je i školska nastava, u skromnim uvjetima, ali

u duhu ideja i tekovina NOR-a. Istodobno razmišlja se i o vlastitim kadrovima pa je tečaj za prosvjetne radnike u Otočcu, u organizaciji ZAVNOH-a, polazila i Bribirka Milka Dražić (udata Skočilić), koja se vraća u Bribir kako bi poučavala bribirsku djecu u novim, ratnim, uvjetima.

Neko vrijeme, zbog opasnosti od njemačkog napada školski je inventar prenesen u četiri bribirska sela, ali je nastava održavana po jedinstvenom, tzv. maksimalnom programu, u čemu je dragocjena iskustva pružila Milka Dražić. Jedan od većih problema toga vremena bio je nedostatak novih udžbenika, pa su se često upotrebljavali stari, ali uz prethodni izbor tekstova. Učitelji su se ipak najviše u bribirskoj školi služili dječjim listom »Pionir« i štampom iz NOB-a do koje se moglo doći.

Prodorom njemačkih snaga dolazi do prekida nastave u trajanju 15 mjeseci. To je vrijeme kada je nastavni kadar razasut po drugim partizanskim školama ili je na drugim dužnostima, stanovništvo Bribira pak u šumi s partizanima ili je raseljeno.

Bribir je oslobođen 15. travnja, a već 16. travnja u mjesto stiže Milka Dražić kojoj Općinski NOO Bribir povjerava zadatak da odmah počne s pripremama za nastavu, što nije bio nimalo lak zadatak budući da je škola bila zapaljena, inventar razasut, udžbenika je bilo malo, kao i papira i bilježnica. Ipak uz samoprijegoran rad stvoreni su uvjeti za održavanje nastave u zgradi Općine, gdje su osposobljene tri prostorije. Prikupljeno je nešxo klupa i stolica, a u prvo vrijeme pisalo se na poleđini spisa starog općinskog arhiva. Nakon savjetovanja za sve prosvjetne radnike Hrvatske, što je održano u Selcima, započela je rad i Narodna škola u Bribiru i to 18. travnja 1945. godine, a prvo su vrijeme jedine učiteljice u toj školi bile Milka Dražić i Marija Žvanović. Broj učenika u toj specifičnoj školskoj godini — koja je zapravo počela još u rujnu 1943. godine, prekinuta u siječnju 1944, a nastavljena u svibnju 1945. godine — bio je promjenljiv.

S vremenom poslijeratne izgradnje obogaćuje se i rad bribirske škole. Od siječnja 1948. g. radi se po novom okvirnom nastavnom programu, osnovana je i pionirska knjižnica, a školska 1948/49. godina posebno je vrijedna jer počinje u obnovljenoj školskoj zgradi. No, osjeća se nedostatak kadrova, pa dva učitelja podučavaju više od 170 učenika. Ipak, entuzijazam je velik. Omladina škole sudjeluje u raznovrsnim akcijama, a preuzela je i obavezu gradnje Zadružnog doma. Pomalo se nabavljaju i nastavna sredstva, donosi se zakon o sedmogodišnjem školovanju. U studenom 1950. g. osniva se Kulturno-prosvjetno društvo »Tomo Strizić«, a počinje raditi i mjesna čitaonica. Aktivan je rad mnogih sekcija.

U školskoj 1954/55. godini prvi put se uvodi sedmi razred, pa škola postaje osmogodišnja B tipa, a osniva se i prvi poslijeratni školski odbor. Na osmogodišnje obavezno školovanje prelazi se školske 1955/56. godine, pa bolji učenici odlaze u Crikvenicu i Novi, a iz škole B tipa, kakva je tada bila u Bribiru, odlaze u zanate i industrijske škole. Osmogodišnja škola počinje u školskoj 1959/60. godini, iako u sedam odjeljenja. Naime kombiniraju se i te godine sedmi i osmi razred. Iduća godina prolazi bez te kombinacije, a prvi put se i kadar znatnije povećava. Također se te godine prvi put učenicima daju besplatni udžbenici. Potom se godinu dana poslije šire i ostali oblici rada, a prvi put je proslavljen i Dan škole — 22. travnja. Uvodi se i samoupravljanje u učenička društva i organizacije, što je i u vezi s odgojnim ciljevima.

Godine što slijede protječu u unapređivanju nastave i provođenju novih nastavnih programa i planova. Škola, kao i uviejk, sudjeluje aktivno u svim mjesnim i općinskim manifestacijama, organizira edukativne i rekreativne izlete. Školske 1968/69. godine rad se organizira u 10 odjeljenja, a prvi put se u bribirskoj školi formira i odjeljenje produženog boravka. S vremenom se prelazi i na petoidnevni radni tjedan, najprije eksperimentalno, a potom i stalno.

Važan trenutak za daljnji rad škole čini kraj 1973. g. kada se organizira Centar za odgoj i obrazovanje općine Crikvenica, pa Osnovna škola »Dr. Josip Pančić« u Bribiru postaje OUR toga Centra.

U svim godinama poslije rata i godinama što su do danas slijedile opći cilj bribirske osnovne škole bio je da razvija slobodnu, humanu i sretnu ličnost čovjeka, tj. ličnost koja će imati sve komponente koje je čine istodobno individualnom i slobodnom, ali i u visokoj mjeri socijaliziranom. Cilj odgoja u bribirskoj školi određen je i specifičnostima našega društva, a u uskoj su vezi i s našim stremljenjima prema sretnijoj i ljepšoj budućnosti. U tom svom nastojanju uvijek je bila, što je i sada, jedan od nosilaca ne samo prosvjetno-obrazovnog programa nego i kulturnog poticaja za mnoge mjesne aktivnosti. Nije stoga slučajno što je izrazito izražena suradnja, u mnogim razinama, sa svim društveno-političkim organizacijama mjesta i općine, što je ona poticajno mjesto za očuvanje svijetlih tradicija naše revolucije, ali i sama, na neki način, spomenik u razvijanju našega cjelokupnoga školstva, jer su se kroz nju prelamale sve povijesne prekretnice.

U sklopu jubileja 200. obljetnice škole u Bribiru, pored niza manifestacija tokom cijele školske godine, 21. studenog 1987. godine u prijepodnevnim satima, održana je svečana sjednica zbora radnika, a zatim su gosti i uzvanici posjetili izložbu o životu i djelu dr. Josipa Pančića, postavljenu u Muzejskoj zbirci u Bribiru, kao i izložbu učeničkih radova.

Istog dana je pod pokroviteljstvom Skupštine općine Crikvenica u Spomen-domu održana i svečana akademija kojoj su pored brojnih mještana, žitelja općine Crikvenica i bivših učenika, prisustvovali i akademik dr. Vladimir Pantić, član SANU, predstavnici bratske beogradske škole koja nosi ime J. Pančića, Zlata Čebuhar, član Predsjedništva RK SSRNH, te predstavnici ZO Rijeka i općine Crikvenica.

Pozdravne telegrame pored ostalih uputili su i generalpotpukovnik Anton Tus, praunuka Josipa Pančića Ana Pančić i dr. Josip Kotnik.

Referat o obljetnici škole podnijela je direktorica Biserka Čačić, iznoseći historijat škole, odnosno rad kroz dva stoljeća u mirnodopskim i ratnim uvjetima. Osvrćući se također na sve nedaće, ali i uspjehe, posebno je istaknuto da su učenici u poslijeratnom periodu, često uz skromne uvjete, postizavali zapažene rezultate na regionalnim, republičkim i saveznim takmičenjima.

Istaknuto je također da je škola zapravo duša Bribira i da je nosilac mnogih kulturnih i društvenih aktivnosti, a kao posebno dobra istaknuta je suradnja s UBNOR-om Bribira.

Na kraju je izražena i nada da će u skoroj budućnosti biti sagrađena i nova školska zgrada, što bi bilo od izuzetnog značaja za sve žitelje ovog mjesta.

Uslijedila je zatim promocija knjige Osnovna škola Dr. Josip Pančić — Bribir, koju je predstavio njen glavni i odgovorni urednik Mladen Plovanić.

Predgovor za spomenutu publikaciju dao je Stipe Tonković, koji je zajedno s Veselkom Velčićem izvršio i recenziju, autori pojedinih poglavlja su: Milivoj Čop, Mihajlo Ogrizović, Ivanka Pavlić, Bojka Butorac i Vinko Antić. Tekstove je lektorirao Milorad Stojević, a naslovnu stranu uredio akademski slikar Ivan Balažević. Uz glavnog i odgovornog urednika veliki doprinos dala je i urednica Biserka Čačić, tajnica Marija Barac, Vinko Antić koji je pripremio tekstove za tisak, te Branka Dražić i Tomislav Tomić kao članovi Uredničkog odbora.

Na kraju svečanosti u kulturno-umjetničkom programu sudjelovali su učenici OŠ »Dr. Josip Pančić« iz Bribira i Beograda, KUD »Stjepan Broziče-vić« iz Bribira i limena glazba iz Selaca.